

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
התשובה
רודפת צדקה וחסד
שרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר דל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ט"ו כ"ה יום לזכרון שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחוטי זיו

בס"ד, ו' תמוז תשס"ו **יומא כ"ה-ל"א** גליון מס' 371

- ◆ מנחה גדולה או מנחה קטנה?
- ◆ עדיפות לתפילה בעת שרוב הציבור מתפלל
- ◆ קיים אברהם אבינו - ערובי תבשילין, תחומין או חצרות?

השבוע בגליון

- ◆ חצי מצוות מילה, או סנדקאות שלמה - מה עדיף?
- ◆ חלק של מצווה חשוב יותר ממעשה שלם של סיוע למצווה
- ◆ זכויותיו וחובותיו של חזן הסליחות, בעבר ובימינו
- ◆ המתחיל בסליחות אומרים לו גמור
- ◆ צירוף התפילות לכבוד חזן הסליחות
- ◆ החזנים של פעם

דף כה/ב לא היה פיס למחתה

חצי מצוות מילה, או סנדקאות שלמה - מה עדיף?

מה בין ההגרלה שערכו בבית המקדש בין הכהנים שחפצו בעבודות המקדש, לבין מצוות מילה שנחצתה לשניים? הגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל, מוצא בגמרתנו ראייה מעניינת ביותר לנידון שעסקו בו רבים וטובים.

מצוות מילה עדיפה על סנדקאות: בעבר היו קהילות בהן נהגו לפצל את קיום מצוות המילה לשני אנשים. האחד מל, חתך את הערלה, והשני המשיך את קיום המצווה בפריעת עור הערלה ובמציצת הדם. ובכן, כאשר מתכבד אדם לבחור בין סנדקאות לבין מצוות מילה, נוקט הגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל (שו"ת "בנין עולם" יו"ד סי' נ"ג) בפשיטות, כי אף על פי שגדולה מעלת הסנדק, שהוא כמזבח שמעלים עליו קרבנות, שעל ברכיו נימול התינוק, עליו להעדיף את המילה, שהרי המוהל עוסק בעצם מעשה המצווה, והסנדק אינו אלא מסייע למצווה בהחזיקו את הרך הנימול.

ברם, אם אדם התכבד לבחור בין סנדקאות לבין קיום מחצית מצוות המילה, יש לדון, האם מאחר ששני המוהלים אינם מקיימים כל אחד אלא מחצית ממעשה המצווה, יבחר האיש שבפניו אפשרות להיות סנדק או מוהל - להיות סנדק, שהרי את הסנדקאות יבצע בשלמותה, ואילו אם יבחר להיות מוהל, יזכה בחצי מצווה בלבד. הגאון רבי יצחק אייזיק טוען, כי עדיין עליו להעדיף את מחצית המילה על פני הסנדקאות השלמה, וראייתו מסוגייתנו.

הבה נתוודע לראייתו היפה, ונבחן לעומק אם אכן שרירה היא ומבוססת.

ההבדל בין אברי התמיד לעבודת הקטורת: בגמרתנו מבואר, כי עבודת קרבן התמיד חולקה לכהנים רבים, שכל אחד מהם העלה אבר אחד על גבי המזבח. גם עבודת הקטורת חולקה לשניים - האחד חתה גחלים מן המערכה שבמזבח החיצון והעבירם אל המזבח הפנימי שבהיכל, והשני נשא את המחתה ובה הקטורת והקטירה על הגחלים הללו. והנה, כאשר ערכו פיס בין הכהנים שחפצו בעבודות, על כל חלק מעבודת קרבן התמיד ביצעו פיס נפרד. לעומת זאת, לגבי הקטורת ערכו פיס אחד בלבד, על הקטרתה על המזבח, והכהן שזכה בפיס, היה בוחר כהן נוסף שישא את המחתה.

חלק של מצווה חשוב יותר ממעשה שלם של סיוע למצווה: מכאן עלינו להסיק, כי חלק של מצווה, חשוב יותר ממעשה שלם של סיוע למצווה. כלומר, אף על פי שעבודת התמיד חולקה לכהנים רבים, החשיבה ביותר, ועל כל חלק של העבודה פייסו בין הכהנים. אולם, נשיאת הגחלים למזבח הפנימי, אף שמלאכה שלמה היא, אינה חשובה כדי לערוך עליה פיס, לפי שאינה מעשה המצווה עצמה, אלא סיוע למצווה. מעתה, יעדיף האיש לקיים מחצית מצוות מילה, על פני סנדקאות מלאה.

ברם, בדיקה חוזרת ונשנית של ההשוואה בין שני חלקי מצוות המילה לבין העלאת אברים של קרבן התמיד למזבח מעלה, כי קיים ביניהם הבדל יסודי וברור. העלאת כל אבר למזבח בפני עצמו מהווה מצווה. הראיה הטובה ביותר לכך היא, שבמקרה שלא ניתן להקריב את כל האברים, מקריבים את האברים הנותרים. אולם, חצי מצוות מילה אינה כלום! כלשון המשנה (שבת קל"א), "מל ולא פרע - כאילו לא מל". רק מעשה המילה השלם על כל מרכיביו, מהווה מצוות מילה. משכך, אין כל ראייה מסוגייתנו,

דבר האו"ן

חצי כוס תה

הסיפור הבא נמנה על אותם סיפורים יחידי סגולה, הראויים לכל עת. ניתן לספרו בלחש, לאור נר בודד לאחר חצות ליל; כמו גם בקול רועם באזני אלפי איש רוגשים תחת שמש קופחת. הוא נחתי, הוא אמיני והוא פונה מן הלב ישר אל הלב.

סיפורו של יהודי תמים, צדיק במידותיו, ישר בדרכיו, שהתגורר במקום מסויים, השמור במערכת, כמו גם שם השיעור בו התרחש המעשה, מפני צנעת הפרט, כפי שניתן יהיה להבין עם קריאת המעשה.

המעשה הנפלא הובא לידיעתנו, על ידי הרב יעקב זיאת, ובשם קוראי מאורות הדף היומי, הננו להודות לו מקרב לב.

מעשה שהיה, כך היה.

בעיר מסויימת מתקיים שיעור של אנשים העוסקים למלאכתם במהלך היום, ובלילה הם מתכנסים לשיעור תורה.

השיעור מתקיים כבר במשך שנים רבות, ושמש בית הכנסת נוהג לכבד את הלומדים בכוסות קפה ובכוסות תה. איש אינו משלם לו על פעלו, הוא עושה זאת מרצונו ובחפץ לב, וזו בדיוק הסיבה בעטייה לא מעט ממשתתפי השיעור רגנו והביעו את אי שביעות רצונם על התנהגותו של השמש דן.

במה דברים אמורים?

השמש המסור נוהג היה להגיש לקהל הלומדים כוסות מלאים עד מחציתם בלבד. ותו לא.

לו רצית, היה מביא מהדורה חוזרת ונשנית של חצאי כוסות תה, עד שתרווה נפשך, אך לעולם לא מילא יותר מחצי כוס.

יושבי השיעור כבר היו מחליפים ביניהם אמרות קבועות עם הגיע מועד חלוקת השתייה. בחורף היו רוטנים לעברו, כי ברצונם לחמם את כפות ידיהם הבלויות מעבודה, מול כוס תה מלאה וגדושה. בימי

עילוי נשמת

ה"ר יחודה דוד ז"ל
ב"ר פנחס יוסף ז"ל
נלב"ע י"ב תמוז תשס"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

עילוי נשמת

ה"ר יחיאל שיפמאן ז"ל
ב"ר שלום מרדכי ז"ל
נלב"ע ג' תמוז תשמ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נכדו ידידנו ה"ר יעקב ישראל שיפמאן ומשפ' שיחי פלטבוש

עילוי נשמת

ה"ר אהרון יעקב קורנווסר ז"ל
בן ר' אליעזר ז"ל
נפטר ז' תמוז תשס"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחי
- לוס אנג'לס

שכן, אף על פי שעבודת העלאת האברים חולקה בין הכהנים והוגרלה עבודת כל אבר, אין בכך כדי להוכיח שחצאי מצווה חשובים יותר מסיוע שלם למעשה מצווה, שהרי העלאת כל אבר בפני עצמו, אינה נחשבת חצי מעשה מצווה, אלא מעשה מצווה שלם ("שמעות חיים" פ"ב סי' י"ט).

דף כז/ב מי שזכה בתרומת הדשן

זכויותיו וחובותיו של חזן הסליחות, בעבר ובימינו

"ויש מקומות נוהגים שהמתפלל סליחות מתפלל כל היום", כך כותב הרמ"א (שולחן ערוך" או"ח סי' תקפ"א סעיף א') בשם ה"כ"ב. כוונת הדברים היא, כי החזן העובר לפני התיבה לאמירת "סליחות", מתכבד וזוכה להתפלל גם ביתר תפילות היום.

המתחיל בסליחות אומרים לו גמור: ה"מגן אברהם" (ס"ק ז') מבאר, כי החזן זוכה אף בתפילת ערבית שבמוצאי אותו היום (עיי' פרי מגדים ומחצית השקל), ואת טעם המנהג הוא מנמק בכלל הידוע, "המתחיל במצווה אומרים לו גמור". מאחר שחזן הסליחות "מתחיל במצווה", עליו לגמור ולעבור לפני התפילה גם בשחרית מנחה וערבית. [רבני בית מדרשונו דנו, מדוע הלכה זו נאמרה דווקא בסליחות, ולא בכל תפילה, כגון, שחרית, שהמתפלל שחרית, יתפלל את תפילות כל היום: הועלתה סברה, הטעונה בדיקה נוספת, כי דין זה נאמר על המתנדב למצווה ולא על החייב בה. לפיכך, בסליחות, שאינם בגדר חיוב כתפילה, נאמר "המתחיל במצווה אומרים לו גמור".]

מה הקשר בין סליחות לתפילת מעריב שלפניה?: אולם, רבי שלמה הכהן מוילנא, בעל ה"חשק שלמה", הן בכך בארוכה בספרו "בנין שלמה" (הלי ראש השנה סי' ל"ז), אינו מסכים עם טעם זה וכמה נימוקים באמתחתו. ראשית, לאור טעמו של ה"מגן אברהם", חובה על החזן להמשיך ביתר תפילות היום, ואין זה רק מנהג, שהרי כלל זה אינו המלצה, אלא חובה. בנוסף לכך, ה"כ"ב" מבאר, כי בעל הסליחות מתפלל תפילת ערבית של אמש ולא תפילת ערבית של הערב שאחר הסליחות, ולפי טעמו של ה"מגן אברהם", אין כל קשר בין תפילת ערבית הקודמת לסליחות, לפי שעדיין לא התחיל במצווה. זאת ועוד, האם יתר תפילות היום הן "גמר המצווה" של סליחות?

לדעת רבי שלמה הכהן, מקור המנהג מדין האמור בגמרתנו פעמים אחדות: "מי שזכה בתרומת הדשן - זכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים". את עבודת סידור המערכה ואת נתינת שני גזירי עצים, לא חילקו לכהנים אחדים, אלא העניקום לכהן שזכה בעבודת "תרומת הדשן". טעם הדבר, מבארת הגמרא (לעיל כ"א), מפני שלשם זכיה בעבודה זו, היה עליהם להשכים קום ולהשתתף בפייס, ורק אחד מהמשתתפים בפייס זכה. זאת ועוד, עבודת "תרומת הדשן" נחשבה בעיני כהנים רבים מידי כעבודה "קלה" שאינה חשובה, מפני שנעשתה בלילה ולא ביום, עם יתר עבודות המקדש. לפיכך צירפו אליה עבודות חשובות, כדי להמריץ את הכהנים להשתתף בהגרלה על עבודת "תרומת הדשן" [ראה עוד בנושא זה, במאמר "סנדק ומוהל" בגליון זה].

צירוף התפילות לכבוד חזן הסליחות: אף אמירת הסליחות, אומר רבי שלמה הכהן, לא היתה חשובה דיה בעיני ההמון, הן מפני שהיא נאמרת באישון לילה, בניגוד לתפילות שהן כנגד הקרבנות; שחרית, מנחה ומוסף, הנאמרות ביום, והן מפני שקשה להשכים קום בעוד ליל. לפיכך, הגאונים, שגיבשו את צביון מנהגי הסליחות, "פיצו" את החזן המשכים קום לעבור לפני התיבה, והעניקו לו את הזכות להתפלל ערבית שלפני הסליחות ושחרית ומנחה שאחריהן.

השלכה הלכתית חשובה מאד עולה בין שני הטעמים, כאשר אחד המתפללים מבקש לגשת לתפילת שחרית, לפי שהוא בתוך שנת האבל. אם כדברי ה"מגן אברהם" שעל חזן הסליחות להתפלל שחרית מפני ש"המתחיל במצווה אומרים לו גמור", הרי שמוטל עליו לגמור את המצווה. ברם, אם כדברי ה"בניין שלמה", שזיכו לו את התפילה, כדי לעודד את חזני הסליחות, הרי שהיכן שאחד המתפללים זקוק לגשת לפני העמוד בתוך שנת האבל, יש להניח לו לעשות כן.

החזנים של פעם: ראוי לציין, כי ה"בניין שלמה" מסיים את דבריו: "ודע, דנראה לי שכל זה שייך בזמניהם" אך לא בימינו. שכן, בעבר היה כל הציבור יושב והחזן בלבד קורא את הסליחות, לפיכך החזן נדרש להתאמץ באמצע הלילה בעוד יתר הקהל רק שמע את קולו. ברם, בימינו, שהכל קוראים את הסליחות והחזן רק קורא בקול מפרק לפרק, אין לו טרחה בכך, "וגם לא איכפת לן אם ימנע, דימצאו הרבה שירצו"...

בנוסף לכך, מציין בעל ה"בניין שלמה", כי גם בימיהם, לא נתקן המנהג אלא למי אשר קיבל על עצמו לשמש כחזן בכל ימי הסליחות, ולא לאדם שהשכים להיות חזן יום אחד בלבד.

דף כח/ב אמר רב ספרא צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי

מנחה גדולה או מנחה קטנה?

במסכת ברכות (כ"ב) מבואר, כי התפילות נתקנו על ידי האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. רבי יהושע בן לוי מוסיף, כי התפילות סדורות כנגד קרבנות הציבור; שחרית כנגד קרבן תמיד של שחר, תפילת מנחה כנגד קרבן תמיד של בין הערביים,

הקץ המהבילים טענו מולו, כי ברצונם ללגום לגימה הגונה כדי להרוות את צמאונם. אך הלה בשלו. אוטם את אזניו משמוע. מגיש את כוסות התה והקפה במסירות ובאהבה שאין לה גבולות, אך בשום פנים ואופן אינו נענה לבקשה הפשוטה והכל כך מתבקשת - כוס מלאה.

חלפו עברו שנים רבות, ומאומה לא השתנה. **בתקופה** האחרונה חלה השמש וביקש מבנו כי יעשה עמו חסד וילך תחתיו לבית הכנסת כדי לכבד אה. הן הסכים בחפץ לב למלאות ובכוסות קפה. הן הסכים בחפץ לב למלאות רצון אביו. בהגיעו לבית הכנסת, קיבלוהו הכל בזרועות פתוחות, שאלו לשלום אביו, ולכשהתודעו כי בא למלא את מקומו עדי יחלים, החליקו חיוך רחב מתחת שפמם; היום יזכו לכוס תה מלאה...

מגיד השיעור החל לשאת את דבריו בעוד הן המסור שוקד על המלאכה במטבחון. הוא הכין מגש עם כוסות, שפת לתוכם רותחין, חלט בהם עלי תה עם נענע, בזק עליהם סוכר ועמד לצאת אל הלומודים. והנה, נשמעו פסיעותיו הכבדות של אביו החולה.

ממקום מיטתו נזעק השמש החולה, אחר שזוכר, כי שכן להורות לבנו את ההוראה החשובה מכל: "אל תמלא יותר מחצי כוס". לפיכך, הזדרז השמש אל בית הכנסת, השיב את בנו עם המגש אל המטבחון, ועמל למזוג מחצית מכוסות התה המלאים לכוסות ריקים. "אל תמלא יותר מחצי כוס".

- "אבא, איזה בושות! למה?"

- **שתיקה.**

- "אבא, מדוע?"

- "זה ענייני בלבד".

הבן התעקש ובסופו של דבר הסכים האב לספר.

"דע לך, כי מעולם לא סיפרתי לאיש את הסיבה.

בני יקיריי, הסביר האב בקול רחום. "בין משתתפי השיעור נמנים שני יהודים שידיהם רועדות. אין להם שליטה מלאה על הידיים. אם אביא להם כוסות מלאים, עלולה השתיה להשפך מתוך הכוס, ובושה וכלימה תכסם. אם אביא לכולם כוסות מלאים ולהם אביא חצאי כוסות, גם כן יתביישו. מוגבלותם תבלוט.

לפיכך, זה שנים על גבי שנים, אני מביא לכולם חצאי כוסות. מוטב לספוג בזיונות והעלבות, ובלבד שלא אגרום בושה לשני יהודים אלה.

★ ★ ★

מעשה זה נמנה על אותם המעשים, שניתן לספר אותם כאשר נדרשים להמחיש למי שזקוק להמחשה, מה פירוש "עם סגולה".

"כי בנו בחרת, ואותנו קידשת מכל העמים".
.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. טל: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
ברכת התורה העורף

מענה לשון

דף כ"ב ביד אחד צלוחית של מים
מהי "צלוחית"?

מי שרגיל לכוונת **צלחת קטנה** בשם "צלוחית" (סיומת "-ית" להקטנה, כמו: כוס/כוסית; קערה/קעריית; שק/שקית), עלול לטעות בהבנת מילה זו המופיעה במקרא ובדברי חז"ל. ה"צלוחית" במקורותינו היא כלי קיבול, המשמש לאחסון או לאכילה של מזון או

נוזלים (צוננים) ע"פ רש"י במדבר לא/כג), ובמילה זו מפרש רש"י את המלים המקראיות "צננות" (שמות טז/לג), "צפנת" (שמואל א' כו/א) ו"בקבוק" (ירמיה יט/א). אחותה של מילה זו, ה"צפנת", לעיתים משמעה כלי סעודה (רש"י למלכים ב' כא/ג), ולעיתים הכוונה במילה זו לסוג של קדרה לבישול (ראה: דברי הימים ב' לה/ג: "בסירות ובדגים וּבַצְלֹחוֹת"; רש"י ואבן עזרא משלי יט/כד), בדומה ל"קצחת", ול"סיר" (אבן עזרא מיכה ג/ג). ברם, לפי תרגום יוב"ע ולפי אבן עזרא, צלחת וצלוחית - אחת הן.

המילה "צלחת" חדלה מלמשמש בלשונם של חז"ל, אך שָׁפָר חלקה של "צלוחית", ובמשנה אנו מוצאים הרבה צלוחיות, ובהקשרים שונים. וכך נאמר במדרש התנאים לשמות על צִנְפָּת הַפֶּן: "...אליהו עתיד להעמיד לישראל: צלוחית הפֶּן, וצלוחית של מִי נְהָה, וצלוחית שמן המשחה" (מכילתא דר' ישמעאל, בשלח מסכת דויסע פרשה ה).

אצלנו מדובר בצלוחית (ועשויה זהב) שהכילה שלושה לוגים (סוכה פ"ד מ"ט) - כליטר וחצי - עבור ניסוך המים במקדש.

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות, ניתן לפנות לדוא"ל

frank@geronimedia.net

ותפילת ערבית כנגד אברי הקרבנות הקרבים כל הלילה. קיימת מחלוקת בין הראשונים, על המועד המועדף לתפילת מנחה.

כידוע, זמן תפילת המנחה הוא מחצי שעה [זמנית] אחר חצות היום (עיי' "שער הציון" סי' רל"ג ס"ק ח', שנסתפק אם חצי שעה זו היא זמנית, ועיי' בספר "אישי ישראל" פרק כ"ז ס"ק ה') ועד שקיעת החמה. זמן תפילת המנחה נחלק לשני חלקים שווים; תפילה בחצי הראשון של זמן המנחה מכונה "מנחה גדולה", ותפילה בחצי השני מכונה "מנחה קטנה".

נחלקו רבותינו הראשונים, מתי הזמן העדיף לתפילת מנחה, האם לכתחילה יש להתפלל דווקא "מנחה קטנה", או שמא, גם זמן "מנחה גדולה" הוא לכתחילה.

מחד, זמן מנחה גדולה הוא הזמן המקורי להקרבת קרבן התמיד, וכבר מעתה זו ראוי להתפלל מנחה. מאידך, הן חכמים תיקנו שיקריבו את תמיד של בין הערביים לאחר השעה התשיעית ומחצה, כדי שיהא סיפק להקריב במשך היום נדרים ונדבות, שהרי אין מקריבים קרבנות לאחר קרבן תמיד של בין הערביים.

זמן מנחה לפי זמן הקרבת התמיד בפועל: הרמב"ם (הלי תפילה פ"ג הל' ב') הוא ראש וראשון לסוברים, כי תפילת מנחה גדולה אינה אלא בדיעבד! שכן, זמן הקרבת קרבן התמיד בפועל היה משעה תשיעית ומחצה. ולא אמרו חכמים, שהמתפלל מנחה גדולה יצא ידי חובה, אלא מפני שבערב פסח, היו מקדימים את הקרבת קרבן תמיד של בין הערביים, כדי לאפשר להקריב את קרבנות הפסח. כשיתנו נוקטים ראשונים רבים, וכן פסק ה"שולחן ערוך" להלכה "או"ח סי' רל"ג סעיף א': "מי שהתפלל תפלת המנחה לאחר ו' שעות ומחצה ולמעלה, יצא. ועיקר זמנה מטי' שעות ומחצה".

זמן מנחה לפי זמנו המקורי של התמיד: ואילו הרא"ש (שו"ת כלל ד' סי' טו), וראשונים נוספים (ראה ביאור הגר"א על השו"ע ס' חולקים וסוברים), כי הזמן הראוי לכתחילה לתפילת המנחה, הוא כבר החל משש שעות ומחצה, כנגד הזמן המקורי של הקרבת קרבן תמיד של בין הערביים.

לכאורה, קיימת הוכחה ברורה מסוגייתנו לשיטה זו. גמרתנו אומרת, כי אברהם אבינו, אשר קיים את כל התורה כולה, התפלל תפילת מנחה בזמן שהכתלים מתחילים ליצור צל מפני השמש, הוי אומר, חצי שעה אחר חצות היום.

על ראייה זו, משיב ה"פני יהושע" (שבת ט"ב ד"ה "הי סמוך") בכפליים. ראשית, בזמן אברהם אבינו עוד לא תקנו חז"ל שזמן הקרבת התמיד בפועל יהא משעה תשיעית ומחצה, לפיכך, אברהם אבינו הזדרז להתפלל במועד הקרבת קרבן התמיד. ברם, לאחר תקנת חכמים, לאחר את הקרבת התמיד, אנו מכוונים תפילתנו כנגד מועד זה.

עדיפות לתפילה בעת שרוב הציבור מתפלל: זאת ועוד, יש להעדיף להתפלל מנחה קטנה, מפני שבזמן זה רוב הציבור פנוי לתפילה, וראוי לאדם להתפלל עם כלל הציבור (ראה ברכות ח"א). ברם, אברהם אבינו התפלל יחידי... [ראה "שפת אמת" בסוגייתנו].

נוכחנו, איפוא, כי גם בזמני תפילת המנחה יש זמן "לכתחילה", ויש זמן "בדיעבד". ה"ערוך השולחן" (שם, סעי' י"ב) מבהיר, כי בשונה מיתר ההלכות בהן נאמר "לכתחילה" ו"בדיעבד", שחובה לעשות ככל הניתן כדי להמנע מ"בדיעבד", הרי שבתפילת מנחה "אף לכתחילה יכול להתפלל מנחה גדולה כשצריך לה, כגון, שרוצה לאכול וכיוצא בזה, ואין זה כלכתחילה ודיעבד שבכל הדברים, דלכתחילה אסור. ובכאן אינו כן, אלא כלומר, דאם אין לו איזה דבר שטוב לו יותר המנחה גדולה, טוב שיתפלל יותר מנחה קטנה. אבל אם יש לו איזה סיבה קלה, יתפלל מנחה גדולה".

[ראוי לציין, כי מדברי הראשונים שהוזכרו עולה, כי אין כל נידון על כך שזמן "מנחה קטנה" הוא לכתחילה, ולא נחלקו הראשונים אלא אם גם "מנחה גדולה" היא לכתחילה. ברם, בשו"ת הרי"ף, סי' ש"כ, משמע, כי זמן "מנחה גדולה" הוא לכתחילה ואך מי שלא התפלל "מנחה גדולה", ראוי להתפלל עד הערב. וכן כתב להדיא ב"חידושי וכללות הרי"ה", לגאון רבי זאב הלוי זצ"ל, מגאוני הדור בתקופת הנוב"י, דיני ק"ש סי' ט' אות ה'].

דף כח/ב קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין

קיים אברהם אבינו - עירובי תבשילין, תחומין או חצרות?

"קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר (בראשית כו/ה), עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתו מצותי חקותי ותורתני". כך אומרים האמוראים בגמרתנו, שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה. אפילו מצוות עירובי תבשילין שהיא מדרבנן [עירוב תבשילין נעשה בערב יום טוב שחל ביום שיש, על ידי נטילת פת ותבשיל - לכתחילה - וייחודן לאכילה ביום השבת, כדי להתיר את הבישול ביום טוב עבור שבת. במסכת ביצה נחלקו אמוראים בטעם התקנה. יש אומרים, שתקנה זו נועדה להזכיר לאנשים שאין לבשל ביום טוב עבור יום חול אלא עבור שבת, כלומר, עיקר התקנה עבור יום טוב. ויש אומרים, כדי שיזכור לברור מנה יפה לשבת, כלומר, עיקר התקנה משום כבוד השבת, והלכה כדעה הראשונה].

דברי חז"ל הללו מובאים במספר רב של מדרשים (ראה למשל בראשית רבה פ"ט), ומפרשים רבים התחבטו בשאלה, במה נתייחדה מצוות עירובי תבשילין המצויינת ש"אפילו" אותה קיים אברהם אבינו ע"ה.

הריטב"א מבאר, כי לדעת רבא הסובר, כי מצוות עירובי תבשילין, שנועדה להזכיר לאדם לברור מנה יפה לשבת קודש, מיוחדת בכך שבאה לזכרון בעלמא, ואף חז"ל הקילו בה בדברים אחדים, ואפילו מצווה מעין זו שמר אברהם אבינו.

ואילו בעלי התוספות (על התורה) מביאים מדרש, כי אין הכוונה למצוות עירובי תבשילין, אלא למאכלי בשר וחלב שהתערבו זה בזה. כלומר, מן התורה נאסרה אכילת מאכלי בשר וחלב שבושלו יחד, וחכמים הוסיפו לאסור כל בשר וחלב המעורבים זה בזה. ציינו, איפוא, חז"ל, כי גם מצווה מדרבנן זו, שמר אברהם אבינו. אמנם, מצוות רבות מדרבנן שמר אברהם אבינו, אך חז"ל ציינו דווקא את זו, מפני

מנינים

דף כ"א מפני שמעשרת

המשותף בקטורת ובעשירות

בגמרא כאן נאמר, כי הקטורת מעשריה שנאמר,

"וישמו קטורה באפך... ברך ה' חילוי".

אמר פעם הגר"י מסלנט זצ"ל לעשיר ידוע בפטרבורג: אכן, הקטורת והעשירות הוקשו זה לזה. אם לא נוהגים בהם כהוגן ומחסירים מעט או משנים מהראוי לעשות - עונש גדול וסכנה גדולה בדבר...

דף כח/ב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה

"זכר ליציאת מצרים" אצל אברהם אבינו

אמרו גדולי בריסק:

אף מצוות שהן זכר ליציאת מצרים קיים אברהם אבינו, כגון, קרבן פסח. הא למדת ש"יאסתכל באורייתא וברא עלמא". לא מפני שהיתה יציאת מצרים באו המצוות שהן זכר לה, אלא ההיפך, מפני שראה הקב"ה בתורה שיש צורך במצוות כזכר ליציאת מצרים, לפיכך עשה את גלות מצרים וגאולתה...

משום כך, היה שייך אצל אברהם קיום מצוות אלו גם כן...

דף כח/א אפילו עירובי תבשילין

שבת אצל אברהם אבינו

החידוש בכך, הסביר האדמו"ר מסוכוטשוב זצ"ל, בעל ה"אבני נזר", שבאמת היה אברהם פטור מקיום עירובי תבשילין. הטעם להצריך עירובי תבשילין הוא עבור הכנה מיום טוב לשבת, שאסורה - אם לא הניח עירוב - מפני שליום טוב מעלה על השבת - קדושתו נובעת מקידוש החודש שבידי ישראל לעומת השבת שקדשוה שמים (כן כתב הרמב"ן). אולם אברהם אבינו שהיה קודם מתן תורה וציווי השבת, גם קדושת השבת אצלו לא נבעה מקידוש שמים, אלא ממה שפרש בה ממלאכה וקידשה. שווה היה, איפוא, יום טוב לשבת, ומותר היה להכין מזה לזה אף ללא עירובי תבשילין. ואף על פי כן - "קיים אברהם אבינו... ואפילו עירובי תבשילין". (מענינה של תורה").

שלדעת המדרש, כאשר אברהם אבינו הגיש למלאכים "חמאה וחלב וכן הבקר" (בראשית יח), הוא הביא לפנייהם תחילה חמאה וחלב ורק לאחר מכן את בן הבקר, כדי שלא יאכלום יחד. לפיכך, ציינו חז"ל הלכה שיש ראייה מן הפסוק כי נשמרה על ידי אברהם אבינו (עיי' תוי"ש בראשית שם מאמרים ק"ז וקכ"ג ובהערות).

עירובי תחומין שהפכו לעירובי תבשילין: ברם, בשם הגאון מוילנא זצ"ל ואחרונים נוספים נמסר, כי לאמיתו של דבר שיבוש יש כאן. יש להגיה ולתקן "...ואפילו עירובי תחומין". השיבוש החל, מפני שבגירסאות הגמרא העתיקות היה כתוב "ואפילו ע"ת", ובא המדפיס או המעתיק שלאחריו ופתח את ראשי התיבות כעירובי תבשילין תחת עירובי תחומין.

הצידוק לגירסה זו הוא, שהוכחת חז"ל, כי אברהם אבינו קיים את כל התורה, נסמכת גם על תחילת הפסוק **"עקב אשר שמע אברהם בקולי"**, ומכאן למדו חז"ל, שהכוונה לרבות עירובי תחומין שתלויים **בעקביו** ובפסיעותיו של האדם (ראה הגהות מהר"צ חיות כאן, קול אליהו להגר"א, דברי דוד לט"ז פרשת לך לך, ועוד רבים). אכן, נוסח זה ממש מועתק בתשובת הרשב"א (ח"א סי' צ"ב) ובספר האשכול (הלי תפילה ס"ו).

צעדיו הרחבים של אברהם אבינו ע"ה: ומדוע הדגישה התורה דווקא את זהירותו בעירובי תחומין? בספר "מבשר שלום" (מובא במאורה של תורה, עמוד פא) מצביע המחבר על מאמר חז"ל במדרש (בראשית רבה מג/ד), המפליג בגודל פסיעותיו של אברהם אבינו עד כדי אורך רב מאד! רבותא היא, שבכל זאת נזהר מלצאת מחוץ לתחום.

אולם, יש שטענו כי שתי הגירסאות נכונות, ויסודן במדרשים שונים, ולא עוד, אלא שבפירוש רבינו בחיי לתורה (תולדות נו"ה) מובא בשם המדרש - "קיים אברהם אבינו עירובי תבשילין ועירובי תחומין".

הדברים עולים יפה עם הנאמר בסוגייתנו, כי העובדה שאברהם אבינו שמר את כל התורה, נרמזת גם במילה "ותורת" - תורה אחת שכתב ותורה אחת שבעל פה. מלה זו כצורתה מופיעה עוד על אודות מיאון בני ישראל לקיים את מצוות השבת - "עד אנה מאנתם לשמר מצוותי ותורת" (שמות טז/כח). והנה באותם פסוקים נרמזו גם עירובי תבשילין - "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו" (שם/כג, כאמור בביצה ט"ב), וגם עירובי תחומין - "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שם/כט, כאמור בעירובין נ"א). הרי ש"ותורת" כוללת את שתי המצוות הללו, ואליהן כיוונה התורה באמרה, שאברהם אבינו שמר וקיים "מצוותי חקותי ותורת" (המאמר הגדול תולדות, בהערה, ועיי' עוד בנין אריאל תולדות).

יש לציין, כי במדרשים אחדים נאמר, שקיים אברהם אבינו **עירובי חצרות** (מדרש תהילים, פ"א, ועיי' גם מדרש רבה בראשית פס"ד פ"סקא ב'). בקשר לכך מובא ביאור מרתק ביותר. לדעת רבי אליעזר בן יעקב, אין צורך בעירובי חצרות, אלא אם גרים שני ישראלים יחד, ואילו ישראל בודד הדר עם גויים אינו זקוק לכך (עירובין ס"א/ב). מכיוון שאברהם אבינו היה הישראלי היחיד, לא היה זקוק לעירובי חצרות לשיטה זו. החידוש הוא, שאף על פי כן הקפיד בכך. [המאמר בגמרתנו, הוא, איפוא, כדעת האמוראים הסוברים שלהלכה לכתחילה יש לערוך ערובי חצרות אף ליהודי אחד הגר בין גויים, ורק בדיעבד מקילים בה כרבי אליעזר בן יעקב. ראה שם ס"ב. "פרדס יוסף", תולדות שם].

בשורה משמחת ללומדי הדף היומי
 הופיע ספר "איזה מקומן"
 על מסכת יומא
 מבאר ומפרש כל המסכת דף על דף
 לפי סדר הגפ"ת
 בשפה בהירה ותמציתית
 להשיג בחנויות הספרים המובחרות

בשורה משמחת ללומדי הדף היומי
 הופיע ספר "ברכת משה"
 על מסכתות ראש השנה-יומא-סוכה
 ילקוט חידושים הערות והארות
 קצרות על סדר הדף
 להשיג בחנויות הספרים המובחרות
 ובטל. 02-5710344

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
 יצא לאור הספר "משנת יחיאל"
 בעריכת הרב יחיאל קלזאן שליט"א
 המסכם גפ"ת את כל מסכתות
 יומא - ראש השנה עמוד עמוד כסדר
 הספר זכה לברכתם של גדולי ומאורי הדר שליט"א
 להשיג בספרי "אור החיים"-ב"ב
 או בטל: 08-9763001

הופיע! תקליטור מאורות הש"ס
 על מסכת יומא דף לא'-נט'
 לצפייה במחשב + MP3

עברית Français

בישראל: 1-700-500-151

ירושלים: רח' שרי ישראל 14
 02-5003882

In U.S.A.:
 1-212-738-9425

In France:
 01.42.41.14.01

הדפן

לעילוי נשמת האשה החשובה
 מרת **מלכה קוזול** ע"ה
 ב"ר משה ז"ל נלב"ע ח' תמוז תשמ"ג
ולעילוי נשמת ר' משה ז"ל
 ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע ט' תמוז
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
 מרת **ציפורה פייגא רפאלי** ע"ה
 ב"ר סיני ז"ל נלב"ע ו' תמוז תש"ן
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

הדף שלך לנצח

הקדם והנצח את נשמת יקירך ז"ל
 שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים אלול תשרי חשוון

בגמרא המיוחדת
"מהדורת גר תמיד"
 בהוצאת מאורות הדף היומי

עשרות אלפי גמרות מודפסות
 ונלמדות לעילוי הנשמה
 המונצחת בעמוד הגמרא

לפרטים והרשמה:
"מאורות הדף היומי" טל. 03-5775333 פקס. 03-7601020